

הנושא הערב הוא

הסיפור 'טריסטן'

בין ריכארד ואגנר לבין תומאס מאן

'טריסטן'

מפנה דרמטי בשיא הדרמה...

בשיא הדרמה לפתע נכנסת בצורה דמונית אחת
המטופלות בסנטוריום הלוקה בדימנציה "הולנראוך
האומללה"

אך גבריאלה בשלה..

"הפכה את הדפים וניגנה את סיום היצירה"

ואז חזרו המטיילים מטיוול המזחלות

כעבור יומיים החלה גבריאלה להרגיש לא טוב

- היא פלטה מעט דם וד"ר ליאנדר הורה לתת לה "חתיכות קרח, מורפיום והורה על מנוחה מלאה".
והעביר את המשך הטיפול לסגנו ד"ר מילר
- ד"ר מילר הזדרז להזעיק את הסיטונאי מעסקיו לסנטוריום
- הר קלויטריאן | הסיטונאי אכן הגיע לסנטוריום ועימו בנו התינוק "אנטון", מלווה באומנת של התינוק.

הסופר כותב מכתב לסיטונאי

• הסופר שראה את ההתרחשות מחלון חדרו זועם על הסיטונאי וכותב לו מכתב ומתריס בו:

• "אני שונא אותך, אותך ואת ילדך, כשם שאני שונא את החיים עצמם. את החיים ההמוניים, המגוחכים ואף על פי כן המנצחים, שאתה הוא התגלמותם".

• המכתב עשה דרכו

• מבית הדאר באיינפריד... לבית הדואר
באיינפריד

• ונמסר לסיטונאי

העימות בין הסיטונאני והסופר

- הסיטונאי הגיע לחדרו של הסופר להטיח בפניו: שהוא "מוקיון" ו"פחדן" ושאשתו [גבריאלה סיפרה לו עליו שכל מילה שלישית שלו היא "יופי" ...].
- ולטענת ההסופר כאילו גבריאלה לא נתנה נשיקה לבנה אנטון הרי: "אינך אלא חמור גרם", שכן מה שמנע ממנה לתת לבנה נשיקה הוא פריצת הדם מהריאה ונמנעה מלנשקו כדי לא להדביק את התינוק באותה מחלה... ["השחפת" שלא מזכירים אותה בשמה המפורש]
- ובעוד דין ודברים טעון זה מהדהד בחדר
- הגב' שפאץ הלמה על הדלת 9 או 10 דפיקות עזות
- למען הדיוק : נקרא את הדברים מן הספר עצמו:

"הר קלוטרִיאן, הצליחה לחלץ מפיה... "זה כל-כך עצוב ונורא...
היא פלטה כל-כך הרבה דם, מחריד כמה שפלטה... היא יושבה בשקט
גמור במיטה ופיזמה לעצמה קטע של מוסיקה, ופתאום זה בא,
אלוהים אדירים, כמות עצומה וגדולה כל-כך..."

"היא מתה?" צרח הר קלוטרִיאן... תוך שהוא אווז בזרועה של
אשת היועץ ומטלטל אותה על סף החדר הנה והנה. "לא. לא לגמרי,
מה? עוד לא לגמרי. היא עוד יכולה לראות אותי... היא שוב פלטה

קצת דם? מהריאה? אני מודה שאולי זה בא מהריאה... גברִיאלה!"
אמר לפתע, בעיניו נקוות דמעות, וניכר בו שרגש חם, טוב, אנושי
וכן גואה בקרבו. "כן, אני בא!" אמר, ובצעדים ארוכים גרו את אשת
היועץ מן החדר וסחב אותה אחריו לאורך המסדרון. מפינה רחוקה
של המסדרון המשיך להישמע קולו המתרחק במהירות אומר: "לא

לגמרי, מה? מה? מהריאה?..."

לקראת סוף הסיפור : האביב בפתח... והסופר פוגש באנטון התינוק בעגלתו

- הסיטונאי יצא החדרו של הסופר.
- כדי להירגע ולהתחזק לגם הסופר כוסית קוניאק והציץ מבעד לחלון אל הגן המתעורר מהשלג שהחל להפשיר...
- הסופר יצא אל הגן – שלח מבטו לחלון מכוסה בוילון ושילח בו "מבט רציני, נוקב ואפל.." והמשיך בטיולו תוך שהוא **מזמזם לעצמו קטע של מוזיקה: "מוטיב הכמיהה..."**
- ולפתע נתקלו עיניו בעגלת תינוק ואנטון הקטן אוחז בידו האחת "טבעת עצם לנשיכה ובשניה קופסה מקשקשת"
- ואז "אירע דבר איום ונורא כאשר אנטון החל לצחוק ולצהול מרוב הנאה בלתי מובנת, דבר שהיה עלול להטיל אימה בליבו של אדם."

וכך מסיים תומאס מאן את סיפורו :

פעור לרווחה, עד שהיה אפשר לראות את כל חכו הוורוד. הוא אפילו
טלטל את ראשו לכאן ולכאן, כשהוא משמיע קול צהלה.

כאן שב הָר סְפִינָל לאחוריו והסתלק מן המקום. הוא צעד על פני
אבני החצץ בתנוחת זרועות זהירה ובה בעת נוקשה ואצילית, רדוף
קולות מצהלותיו של קלוֹטְרִיאן הקטן, באותו הילוך מהוסס ונמרץ
כאחד, של אדם, המבקש להסתיר כי בורח הוא בתוך נפשו פנימה.

האם קיימת הקבלה בין עלילת טריסטאן של תומאס מאן
לבין טריסטאן ואיזולדה

- בענין אחד – אתם כבר יכולים לשלול הקבלה שכזו.
- 'טריסטאן ואיזולדה' מסתיים בכך שגם טריסטן –
המחזר המאהב מת מפצעיו ובעקבות זאת איזולדה
"מצטרפת" אליו בשירת ה Leibes Tod שלה "מוות-
מאהבה"
- ואילו אצל תומאס מאן :

"היא מתה?" צרח הֶר קלוֹטְרִיאן... תוך שהוא אוחז בזרועה של
אשת היועץ ומטלטל אותה על סף החדר הנה והנה. "לא. לא לגמרי,
מה? עוד לא לגמרי. היא עוד יכולה לראות אותי... היא שוב פלטה

ואשר לסופר ספינל הנה תזכורת לסוף הסיפור

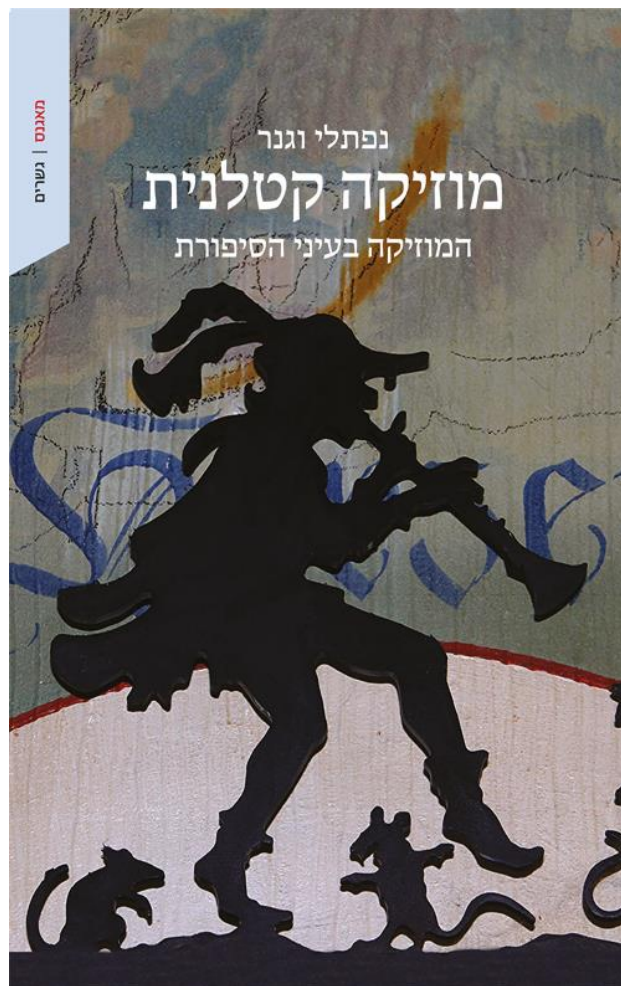
כאן שב הר ספינל לאחוריו והסתלק מן המקום. הוא צעד על פני
אבני החצץ בתנוחת זרועות זהירה ובה בעת נוקשה ואצילית, רדוף
קולות מזהלותיו של קלוטרין הקטן, באותו הילוך מהוסס ונמרץ
כאחד, של אדם, המבקש להסתיר כי בורח הוא בתוך נפשו פנימה.

אני מדגיש הבדל זה...
כהערה בעקבות המפגש הקודם שלנו

בו שוחחנו על סיפורו של ס. יזהר "פסנתר בודד בלילה"

ברשותה, נחבא אל הצללים, מכונס כשבלול, נזכר משום מה
בסיפור טריסטאן של תומס מאן, איך פסנתרנית אחת חולת
שחפת ניגנה להפצרת המעריץ האלמוני את כל טריסטאן שהוא
ביקש ממנה, עד שהתעלו שניהם בנגינתה לשמי השמים, היא
מתה והוא נעלם.

אביא את דעתו של הפרופ' למוזיקולוגיה נפתלי וגנר בענין זה

במאמרו:

"למות עם ואגנר: 'טריסטן' מאת תומאס מאן"

ד. למות עם ואגנר: 'טריסטן' מאת תומס מאן

מי שתופס את ואגנר (שלא בצדק, לדעתי) כחולני ודקדנטי יכול למצוא בסיפור זה חיזוק לתפיסותיו.²⁰ החולניות הרוחנית או המטפורית הופכת כאן לחולניות פיזית של ממש. זירת ההתרחשות היא סנטוריום,²¹ והדמויות הראשיות הן של מאושפזים. דמויות אלו מקבילות לדמויות בסיפור 'טריסטן ואיזולדה' בגרסה הווגנריאנית שלו, אך בדרך הניגוד. אפשר לומר שהן אנטי-טריסטניות.

ואלה ההקבלות שמקביל פרופ' נפתלי ואגנר

- הר ספינל מקביל לטריסטן
- אשתו של הר קלוטריאן [גבריאלה] אמורה להקביל לאיזולדה – למרות שלאיזולה סגולות ריפוי וגבריאלה חולה
- פראו שפאץ אשת היועץ מקבילה לברנגנה האומנת של איזולדה
- "הסיטונאי העשיר הר קלויטריאן הוא בהכרח מקביל למלך מארק
- [למרות שלדעתי הוא דומה יותר לסוחר המשי העשיר אוטו פון וסנדונק...]

ומסקנתו של פרופ' נפתלי וגנר היא:

- "לסיכום ההקבלה הגרוטסקית **טריסטן ואיזולדה** מקוריים נוכחים בסיפור לא רק באמצעות בבואותיהם המעוקמות אלא גם באמצעות **ייצוגם המוזיקלי**.
- גברת קלויטריאן **מנגנת** באזני האדון ספינל **קטעים מתוך הדרמה המוזיקלית של ואגנר**. המחבר מפליג בתיאור **רוממותה של היצירה הוואגנרית** וכך מרחיב את הפער **בין הדמויות של ואגנר לבבואותיהן התומאס - מאניות, הפער בין המיתו והמציאותי לועג לואגנר**, המתאמץ למזג, את השנים".

ומכאן ואילך עובר פרופ' נפתלי וגנר לניתוח מוזיקולוגי מקצועי של האלמנטים ההרמוניים שבאופרה

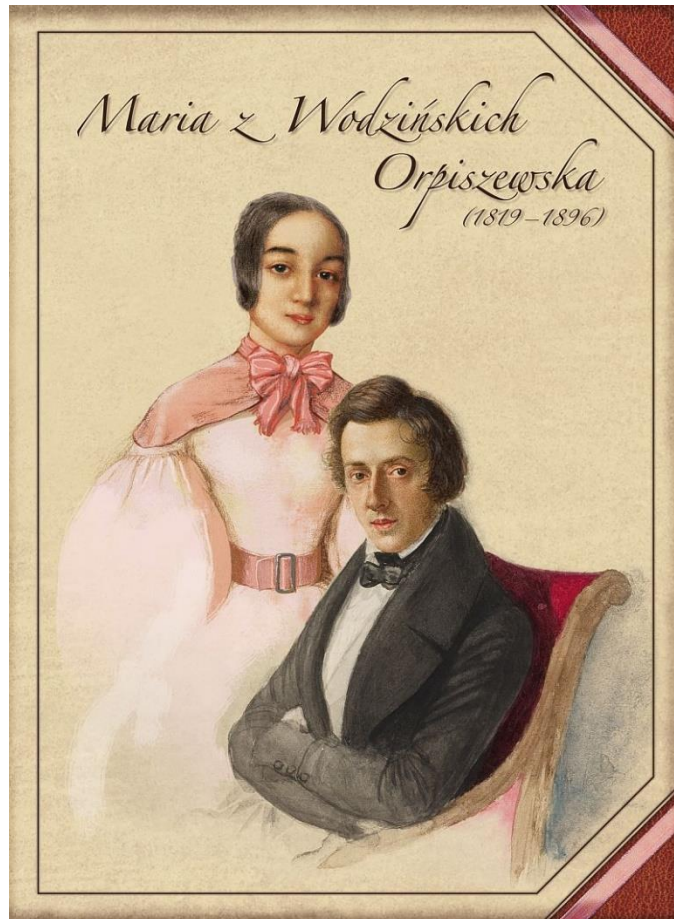
- לא אלאה אתכם בפירטי הניתוח המוזיקולוגי – ובמקום זאת אציג את עמדותי:
- אכן יש כמה סממנים [אולי עקבות עמומות ביותר] של 'טריסטן ואיזולדה' בסיפור עלילת 'טריסטן' של תומאס מאן:
- קשר החיזור הרופף שיוצר ת. מאן בין הסופר לגבריאלה – יכול להזכיר את הקשר הטראגי שבין טריסטאן לאיזולדה
- אך ההבדלים הם כה רבים וכה משמעותיים עד כי המסקנה היא:
- מה שלא "ייבא" תומאס מאן מואגנר
- רב יותר ממה ששאב ממנו:

כזכור גבריאלה מנגנת בפסנתר יצירות
של שני קומפוזיטורים:

- פרדריק שופין: הנוקטורנו אופוס 9 מס' 2
- ואין זה 'מקרי': הנוקטורנו הזה קשור לאהבתו הנכזבת
- של שופין למריה וודיינצקי Maria Wodziński
- ששופן התארס עימה, ואף הקדיש לה את היצירה:

אך – אביה של הצעירה מנע את הנשואין...

הקומפוזיטור השני : ריכארד ואגנר

• גבריאלה ניגנה את תמצית הפסנתר של:

• א. הפרלוד לטריסטן ואיזולדה [הפתיחה למערכה הראשונה]

• ב. מפגש האוהבים בליל קיץ [מהמערכה השניה]

• ג. ה Leibes-tod "מוות-מאהבה" [בסיום המערכה השלישית]

התמצית של שלושת הסיפורים דומה:

- שופן לא מצליח להגיע למריה –
- כיוון: שסמכות גבוהה ממנו חוסמת אותו;
- דטלב ספינל לא מצליח להגיע לגבריאלה
- כיוון: שבעלה: הר קלויטריאן – חוסם אותו
- וריכארד ואגנר אינו מצליח להגיע למתילדה –
- כיוון שבעלה: אוטו פון וסנדונק חוסם אותו

מדוע בחר תומאס מאן בשם 'טריסטן'
ולא בשם המתכתב עם סיפורו של שופין...

- הוא יכול היה לקרוא לסיפור על שם
- ה"נוקטורנו של שופין..." או שם המקשר אותו לשופין :

• הבחירה של תומאס מאן בשם "טריסטן"

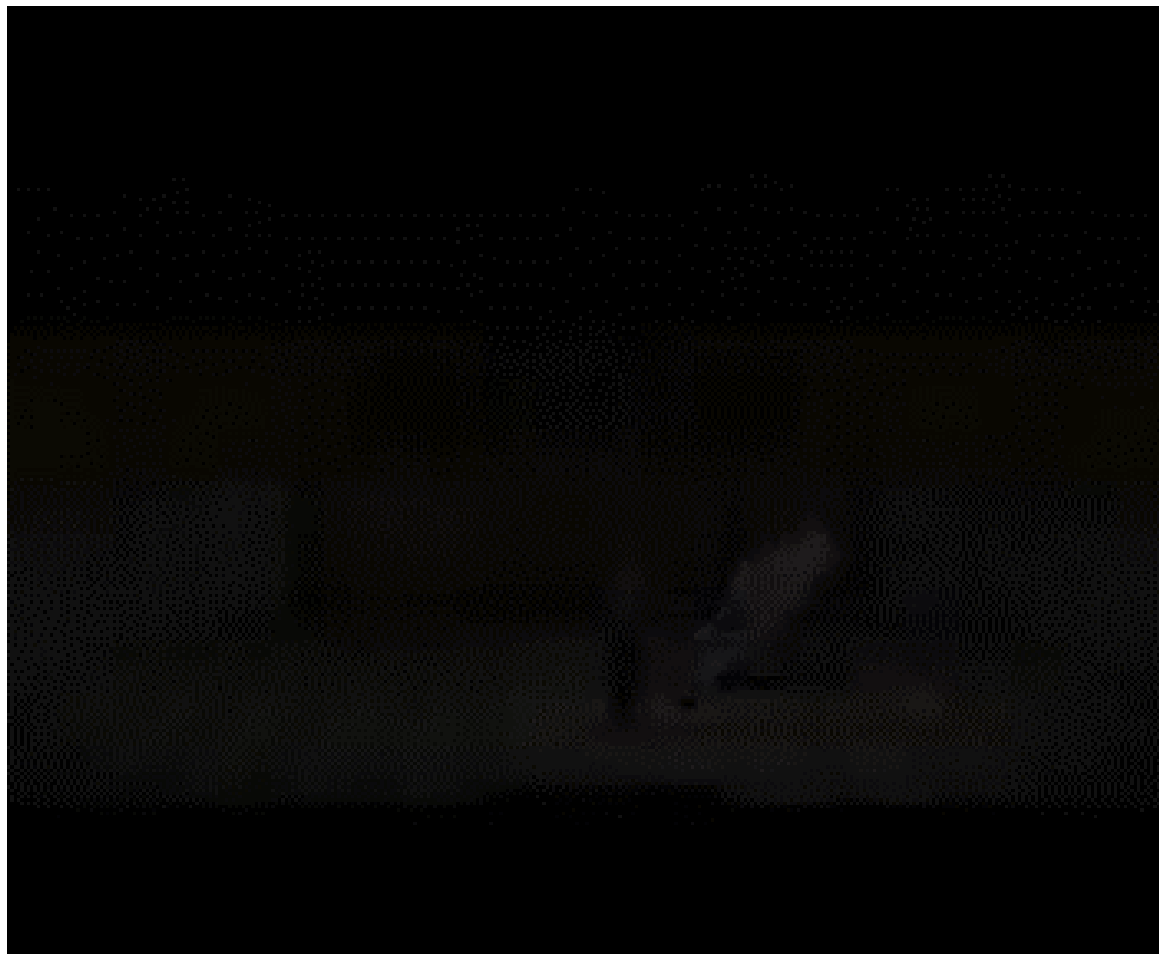
• אינה מקרית

לדעתי הבחירה בשם 'טריסטאן'
נובעת מאופיו של 'אקורד טריסטן'

• נצטט את נפתלי וגנר [בעמ' 62]

• "יש הרואים במוטיב שבמרכזו ניצב 'אקורד טריסטן' הידוע תפנית מכרעת בתולדות המוזיקה. עד נקודה זו השפה הטונאלית הלכה והשתכללה, התרחבה והתעשרה; כאן היא הגיעה לכאורה לשיא שכלולה וכושר ההסעה שלה. אם נמתח את הכרומטיקה מעבר לנקודה זו תינתק זיקתם של הצלילים הכרומטיים לחוט השדרה הדיאטוני ותחל שקיעתה של הטונליות המערבית בת אלף השנים"

וכך נשמע "אקורד טריסטן"

0:40 דקות

כיום קיימת הסכמה רחבה כי "**אקורד טריסטן**"
מהווה תפנית בתולדות המוזיקה

כדי להבין את **משמעות האקורד** נשמע את הסברו של
המנצח האנגלי

אנטוניו פאפאנו

4 דקות חשובות !

האזינו !

האפקט הנפשי שמשאירה
המוזיקה המבוססת על "אקורד טריסטן"

• הוא :

דיפרסיה - דיכאון - דיכדוך

"תלוי-באוויר"

אינו "נפתר"

ועוד ציטוט מדברי פרופ' נפתלי וגנר

• "ב'טריסטן' שכלל ואגנר את טכניקת ההמנעות מסיום קדנציאלי, טכניקת הלחנה עתיקת יומין שוואגנר סיגל אותה לעקרון ההמשכיות המלודית ה'אין-סופית' שלו. כל אימת שהמוזיקה נוטה להגיע לאתנחתא היא שבה ויוצאת להתפתחות חדשה. בדרך זו מתהווה רצף מוזיקלי שעשוי גלים-גלים המתנחשלים זה בעקבות זה, הנחשולים הללו מחליפים את הפראזות הסדורות המסורתיות.

• "בהקשר של 'טריסטן' מתבקש למצוא בתהליך ההלחנה הזה הדמיה של משגל מתמשך, ודחיית הקדנצה עד לסוף המערכה ארוכת הנגן משולה לדחיה חוזרת ונשנית של האורגזמה. כאן המחבר מגדיל ומדמה את התפתחות המוזיקה לשרשרת של אורגזמות הבאות זו את זו" [עמ' 66]

מוטיב הכמיהה אצל ריכארד ואגנר לפי פרופ' נפתלי וגנר

- "הכמיהה הואגנריאנית באה על סיפוקה באורגזמה המורטלית הטוטאלית."
- "אקורד הסיום של הדרמה הוא נקודת השקה בין המטען ההבעתי הטבוע במוזיקה לבין הקוסמוס."
- "הכיסופים האירוטיים חורגים אל מעבר לנפשות החוות אותם ואף מעבר לאמנות המשקפת אותם ונעשים אימננטיים ביקום כולו" [עמ' 67]

סיום סיפורו של תומאס מאן – שונה מסיום האופרה של ואגנר

• אצל ואגנר הסיום – חד משמעי:

• גם טריסטן וגם איזולדה מתים!

• ואצל תומאס מאן :

“היא מתה?” צרח הר קלוטרֶיאן... תוך שהוא אוחז בזרועה של אשת היועץ ומטלטל אותה על סף החדר הנה והנה. “לא. לא לגמרי, מה? עוד לא לגמרי. היא עוד יכולה לראות אותי... היא שוב פלטה

ה "סיום-הפתוח" אצל תומאס מאן

ה "סיום-הפתוח" והבלתי ברור של תומאס מאן

מתכתב עם

"אקורד-טריסטאן" האקורד ה"בלתי פתור"

תומאס מאן ביקש לדעתי לסיים את הסיפור
באקורד – שבו קרא לסיפור "טריסטן"

ולהבדיל מאקורד הסיום של ה **Leibes Tod**

בו ואגנר מותח אותנו [או משעמם אותנו] בטריסטן ואיזולדה
כארבע וחצי שעות..

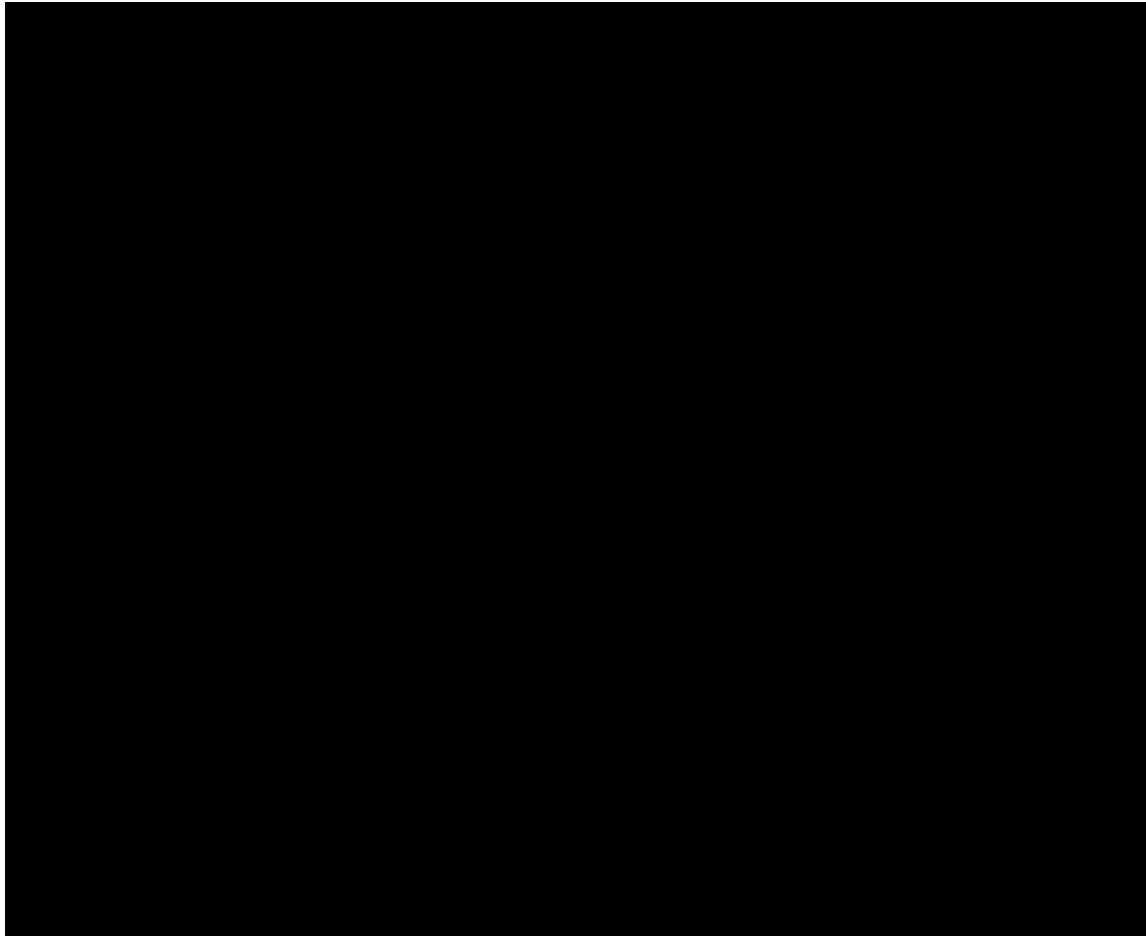
"של מנגינות בלתי נגמרות"... שאינן נפתרות – ואנו חשים

UN-RESOLVED

ורק אז "פותר" ומפרק את המתח –

בן הארבע וחצי השעות ...

ומביאנו אל הרוגע...

0:47 דקות

תודה לכל המאזינות והמאזינים

... "כל המלים הטובות, שישנן, שישנן עדין"

תימצאנה באתר :

www.milim.org

כתובות אתר "מילים":

www.milim.org

וגם

mymilim.info